

דיני משלוח מנות

שני טעמים למשלוח מנות

חייב אדם לשלוח לחבירו שתי מנות וכו' וכל המרבה לשלוח לריעים משובח. הנה, שני טעמים עיקריים מצינו בטעם מצוות 'משלוח מנות', א. טעם התרומת הדשן (סי' קי"א) כדי שיהיה לכל המשפחות שבישראל צרכי סעודת פורים בהרווחה ובשפע, ויוכלו לשמוח כהוגן ובטוב לב, ולכן תיקנו לשלוח מנות לכולם, ואף לעשירים, כדי שלא לבייש את מי שאין לו (וכעין דאיתא בסו"מ תענית). ב. טעם ה'מנות הלוי' (למורה"ש אלקבץ זי"ע) להרבות השלום והריעות, היפך מדברי המן הצורך, שאמר מפוזר ומפורד בין העמים, שפירושו במקום שראוי להיות עם אחד, הינם מפוזרים ומפורדים במחלוקת.

שלח מנות והלה לא רצה לקבלם : והנה מדברי הרמ"א להלן שפוסק במי ששלח מנות לחבירו ואינו רוצה לקבלם או מוחל לו יצא, משמע שלמד כהטעם של המנות הלוי, דכיון ששלח והראה לו חיבתו, לכן אף על פי שכבר מוחל לו יצא י"ח, ובמשנ"ב שם (סקכ"ד) הביא דהפ"ח והחת"ס (בשו"ת סי' קצ"ו) חולקים על הרמ"א, וזה משום שחששו לטעם דהתרה"ד כדי שיהיה הרווחה לסעודת פורים, ולכן צריך לשלוח ובאופן שהשני יקבלנו. והיינו כשמסרב לקבל כי יש לו די, ואינו רוצה לגרום חסרון כיס לחבירו, אבל אם מסרב לקבל מחמת טינא לחבירו פשוט דלא יצא כלל.

שלח מנות בעילום שם : וכן במי ששולח מנות לחבירו בעילום שם, או כשבני ביתו שולחים בשבילו בלא ידיעתו, לטעם דהתרה"ד יצא י"ח, שהרי במציאות למקבל היתה הרווחה, משא"כ לטעם דהמנות הלוי לא יצא, דאין כאן ריבוי אחוה וריעות, מאחר שהמקבל או הנותן אינם יודעים זה מזה. [ודע שיש לפחות כעשרים דינים המבוארים בשו"ע ובה"ט, שע"ת ומ"ב בסעי' זה שלפי אחד מהטעמים דלעיל יוצא י"ח ולטעם השני אינו יוצא, ולמעשה יש לחשוש ולקיים מצוות משלוח מנות באופן שיצא ידי חובתו לפי ב' הטעמים, ועכ"פ לאדם אחד].

מה הוא גזר רעהו : ולענין עבד כנעני נסתפק הפמ"ג (א"א סקי"א) אם הוא בכלל רעהו, ומשמע דבעינן רעהו במצוות, ועפ"י זה יש שנסתפק אם שולח ליהודי שאינו שומר תורה ומצוות אם יוצא ידי חובתו, ומצוי שאלה זו באלה המאושפדים ל"ע בביה"ח ואין בחדרם יהודי שותומ"צ. אכן, אם הסיבה שאינו שותומ"צ הוא משום שהוא כתינוק שנשבה, ומאמין בעיקרי הדת, דינו כרעהו, והשולח לו מנות יוצא ידי חובתו. והשולח מנות למי שאינו אוהבו, מצינו פלוגתא בפוסקים אם הוא בכלל "רעהו" ויוצא י"ח או לאו.

מה לשלוח למשלוח מנות

כתב המחבר "חייב לשלוח לחבירו שתי מנות בשר או של מיני אוכלים, שנאמר: ומשלוח מנות איש לרעהו (אסתר ט, יט ו - כב) שתי מנות לאיש אחד. וכל המרבה לשלוח לריעים משובח". וכתב משנה ברורה וז"ל "מיני אוכלין - ולא בגדים ושאר דברים, וה"ה משקה דשפיר דמי דשתיה בכלל אכילה, וכן סגי באחד אוכל ואחד משקה ובעינן שיהיה מין אוכל המבושל ולא בשר חי, דמשלוח מנות הראוי מיד לאכילה משמע וי"א דכיון שהוא שחוט וראוי להתבשל מיד שרי" עכ"ל.

ובמעשה רב להגר"א שיש להדר לשלוח מנות השייכים לסעודה וכלשון הרמב"ם "שני מיני בשר או שני מיני תבשיל", ובמקור חיים לחו"י סעי' ד' דמצוה מן המובחר לשלוח בשר ודגים מבושלים (ונהוג עלמא לשלוח מיני מתיקה (ובכנה"ג בהגב"י סי' זה סק"י "והמנהג כיום לשלוח מיני מתיקה"). ואפשר ליישב המנהג, דכיון דחויב האב לחנך ילדיו הקטנים, גם במצוות סעודת פורים שהוא ממצוות היום, ושמתת הקטנים במיני מגדים, א"כ יש הרווחה לבעלי סעודה ממיני המתיקה שנותנים זאת לילדיהם, ומקיים בזה מצוות חינוך, וכלשון השו"ע סי' תקכ"ט "וקטנים משמחן בקליות ואגוזים"). ולעניות דעתי טעם המנהג הוא, כיון שלא כל הבתים שוים, ויש חשש לאכול בשר ודגים אצל אחרים, ולא כל אחד אוכל ממה שמבשל בבית חבירו ויכול לבוא לידי מחלוקת, לכן נהגו במיני מתיקה. והנה לטעם ה'מנות הלוי' (עיין לעיל אות ט') אפשר לצאת ידי חובת משלוח מנות גם בשאר מתנות שאינם מיני אוכלין, ולכן אף כי העלו הפוסקים דיש להחמיר גם כטעם התרה"ד (כדלעיל אות ט') מ"מ אחרי שכבר קיים את המוטל עליו מדינא, משלוח מנות לאיש אחד ממיני אוכלין דייקא, יוכל להוסיף לשלוח לידידיו ואוהביו גם בגדים ושאר דברים ולקריתם 'משלוח מנות', דלבעל המנות הלוי יוצא בזה ג"כ ידי חובתו, וכן עמא דבר. ולכן מצינו להרבה גדולים ות"ח ששלחו זה לזה מחדושיהם וציניו שהם בתורת משלוח מנות.